

TYKS:n SENIOREIDEN RETKI HELSINKIIN JA KIRKKONUMMELLE

1.9.2022

KOhteina Villa Gyllenberg ja Hvitträsk

Tuomiokirkon perinteiselle retkibussin lähtöpaikalle, syyskuun ensimmäisen päivän aamuna klo 8.00, oli kokoontunut toista kymmentä retkeläistä odottelemaan Jalo Bus firman autoa ja autonkuljettaja Seppo Voutilaista. Bussi suuntasi kohti Helsinkiä poimien matkalta vielä muutaman retkeläisen kyytiin. Lopullinen osanottaja määrä oli 29 senioria.

Matkanjohtajana toimi Heimo Kumlander, joka oli koonnut hienon opas lehtisen retkemme kohteista. Siteeraan tässä matkakertomuksessa myös hänen kokoamiaan tietoja tutustumiskohteista.

Ensimmäinen pysähdys oli Lohjan ABC. Bussin vasemmalla puolella istuvat näkivät vanhan ”paatin” ennen bussin pysähdyspaikkaa. Kuljettaja kertoi, että vanha paatti oli jäänyt paikoilleen, kun paikalla aikoinaan ollut järvi oli kuivunut. Historiaa tämäkin. Aamiainen kahvin, teen, ja mehun sekä croissantin kera maistui oikein herkulliselta.

Matkaa jatkettiin ja ensimmäinen tutustumispaikka oli Helsingin Kuusisaari, jossa ensimmäinen varsinainen tutustumiskohde sijaitsee. Kuusisaari on ensimmäinen peräkkäin sijaitsevista, luonnoltaan rehevistä saarista. Toinen on nimeltään Lehtisaari. Molemmat sijaitsevat Helsingin puolella, Munkkiniemen ja Otaniemen välissä, Laajalahden vesistöissä. Molemmissa saarissa sijaitsee arvokkaita omakotitaloja, eri maiden suurlähetystöjä ja Kuusisaarella on myös Villa Gyllenberg, johon saimme tutustua opastuksen kera. Saarien kautta pääsee myös Espoon puolelle Otaniemeen.

VILLA GYLLENBERG

ANE JA SIGNE GYLLENBERGIN KOTIMUSEO

Ane Gyllenberg syntyi 24.12.1891 Iitissä ja hän kuului ruotsalaiseen vuonna 1682 aateloituun aatelissukuun. Omaisuutensa hän hankki lähes tyhjästä. Kouluja hän ei ollut käynyt paljoakaan vain 6 luokkaa ruotsalaista normaalilyseota Helsingissä ja Turkuun muuton jälkeen hän sai päästötodistuksen Turun kauppaoppilaitoksesta vuonna 1911.

Gyllenberg oli monessa mukana. Hän toimi mm kauppaneuvoksena, pankkiirina, taiteen kerääjänä, hyväntekijänä ja perusti mm lääketieteen tutkimussäätiön ja oli mukana esim. Pelastakaa Lapset ry:n toiminnassa ja Barnens by -yhdistyksen toiminnassa. Hän oli Svenska folkskolans -vänner yhdistyksen puheenjohtaja.

Kauppaneuvoksen arvonimeä Gyllenbergille vuonna 1948 anoivat Pelastakaa Lapset ry, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ja Tanskanpuolukka-toimikunta. Tanskanpuolukka-toimikunta kaipaa vähän selvitystä. Gyllenberg avusti toisen maailmansodan miehityksestä

vapautunutta Tanskaa ja suomalaislasten Tanskan-perheitä, lähettämällä maahan puolukoita! Jo Ane Gyllenberg tiesi, että puolukka on erinomainen marja.

Pankkiiruran hän aloitti Turussa, Turun osakepankin pääkonttorissa, työskennellen siellä vuoteen 1916, jolloin hän palasi Helsinkiin. Vaimo löytyi myös pankkiiri piireistä. Avioliiton hän solmi Viipurissa syntyneen pankkivirkailijan tyttären pankkineiti Signe Säfströmin kanssa ja heille syntyi kaksoistytöt Margareta ja Marianne vuonna 1920. Vuonna 1932 perheeseen syntyi poikalapsi, joka kuoli synnytyksen komplikaatioihin. Tapahtuma sai Ane Gyllenbergin kiinnostumaan yhä enemmän antroposofiasta ja perustamaan vuonna 1948 säätiön tukemaan Steiner-lääketieteeseen perustuvaa tutkimusta. Museokodissa on yllättävän paljon poikia kuvaavia tauluja. Ajatellaan, että oman poikalapsen kuolema on ollut syynä tämän kaltaisten taulujen hankkimiseen. Gyllenbergin pankkiiruralla tapahtui laskuja ja nousuja, mutta kaikesta selvittiin.

Suomenruotsalaisissa piireissä häntä pidettiin nousukkaana. Suomen kansallisuuden hän sai vasta vuonna 1937. Ane Gyllenberg vaurastui pankkiirina ja taiteen kerääminen alkoi 1920-luvulla. Apuna Gyllenbergillä oli taidekauppias Gösta Stenman, joka löysi mm Helene Schjerfbeckin ja toimi mm hänen galleristinaan. Ane Gyllenberg oli hyvin uskonnollinen ja Villa Gyllenbergissä on esillä omassa tilassaan myös uskonnollista taidetta aina Buddha patsaaseen saakka.

VILLA GYLLENBERG

Museon opas, taideteollisen korkeakoulun opiskelija Kiira opasti meitä asiantuntevasti museon taiteeseen ja tapahtumiin. Ane ja Signe Gyllenbergin kotimuseo Villa Gyllenberg on jälleen avoinna yleisölle peruskorjauksen jälkeen. Museo sai lisää tilaa ja uuden sisäänkäynnin. Lisäksi aulassa oli tilaa myytävälle tuotteille kirjoille ja korteille. Vierailijamäärä oli kymmenkertaistunut, joten peruskorjaus oli enemmän kuin tarpeen.

Kotimuseo oli kalustettu Gyllenbergien omilla sen aikaisilla huonekaluilla ja taideteoksilla. Saimme kuulla tarinoita huonekaluista ja taideteoksista sekä juhlista, joita Villa Gyllenbergissä vietettiin. Oli mielenkiintoista kuulla, että juhlaillalliset olivat sen ajan porvariskodissa yleisiä ja vieraat tunnettuja suomalaisia vaikuttajia.

Pariskunta halusi kalustaa kotinsa historialliseen tyyliin 1930-luvulla. Taide, mitä Gyllenbergit hankkivat oli historiallista. Ajan tyyliin seinät oli täynnä taidetta, kun siihen oli varaa. Muutoksen tuulet puhalsivat kuitenkin ja taidesuunta muuttui funktionalismin suuntaan.

Gyllenbergien elinaikana ei uutta, Ane Gyllenbergin hankkimaa 1950- tai 1960- luvuilta olevaa nykytaidetta nähty kodin seinillä. Ane Gyllenbergin kuoltua 28.1.1977 Helsingissä, uudempakaan taidetta ei otettu käyttöön varastoista, kun vasta vuonna 1980, kun uusi laajennus toi tilaa lisää. Gyllenbergin pariskunta lahjoitti museokiinteistöt ja taidekokoelmansa 1960 luvun jälkipuolella säätiölle. Kyseinen säätiö pyörittää nykyään Villa Gyllenbergiä.

Kotimuseo näytti hyvin normaalilta varakkaalta porvariskodilta antiikki huonekaluineen, historiallisine tauluineen ja patsaineen. Hienoa, että yleisöllä on mahdollisuus tutustua

kotimuseon menneeseen maailmaan, maalauksiin ja kuvapatsaisiin, asiantuntevan oppaan avulla.

Ane Gyllenberg oli myös vapaamuurari. Talossa on lasimaalaus 1930-luvulta. Maalauksessa on kuvattu vapaamuurarien symboli eli suorakulma ja harppi.

TAITEILIJA TORSTEN WASASTJERNAN NÄYTTELY

Seuraavaksi siirryimme tutustumaan, suurelle yleisölle hieman tuntemattomaksi jääneen, taiteilija Torsten Wasastjerna monipuoliseen tuotantoon.

Torsten Wasastjerna oli Suomen kultakauden taitelijoita. Hän syntyi vuonna 1863 ja kuoli vuonna 1924. Hän opiskeli tulevaa ammattiaan varten Düsseldorfissa ja Pariisissa.

Torsten Wasastjerna oli taidemaalari, runoilija, kuvanveistäjä, valokuvaaja ja graafikko. Musiikkikaan ei ollut vierasta, sillä Wasastjerna soitti mm viulua. Hän kirjoitti proosaa, pamfletteja ja toi esiin näkemyksiään sanomalehdissä.

Wasastjerna on kuvattu taiteilijana epätasaiseksi jopa harrastelijamaiseksi. Tämä puoli ei ainakaan näkemässämme näyttelyssä tullut erityisesti esiin omasta mielestäni. Pitäisi varmaan olla syvästi taidetta tunteva ennen kuin voi tällaista arvioida.

Näyttelyssä esitellään koko hänen tuotantoaan opiskeluaajoista aina viimeisten vuosien maisemamaalauksiin. Wasastjernalta löytyy mm maisemamaalauksia, henkilökuvia, satu- ja fantasia-aiheisia maalauksia.

Wasastjerna oli hyvin tuottelias taiteilija. Hän oli myös erittäin hyvä piirtäjä. Näyttelyssä oli esillä mm taitavasti piirrettyjä perhosia.

Näyttelyssä esillä ollut fresko, joka kuvasi elämän iloa ja kulkua kohti kuolemaa sekä maatumista, fresko pysäytti meidät taideteosta katsellessamme. Fresko on erittäin suuri, suurin Suomessa maalattu teos ja erittäin vaikuttava.

Fresko oli kiinnitetty katon rajaan ja se valui seinää pitkin pitkälle lattialla. Freskon ripustus lisäsi teoksen vaikuttavuutta. Elämä ja ilo teoksessa ylhäällä ja kuolema ja maatuminen alhaalla lattialla. Siinä oli kaikki mielestäni, mitä freskosta piti ajatella.

Henkilökohtaisesti pidin eniten hänen henkilökuvauksistaan ja freskostaan.

CAFE TORPANRANTA

Lounas oli varattu Laajalahden rannalla sijaitsevaan kahvila Torpanrantaan. Etukäteen olimme saaneet valita lounaan salaatin ja lohikeiton väliltä. Henkilökohtaisesti valitsin lohikeiton ja se oli maukasta. Jälkiruoaksi joimme kahvit keksin kera.

Paikka oli suosittu ja väkeä oli runsaasti. Ehkä taukoa viettämässä oli myös helsinkiläisiä iltapäiväkävelyn viittäjiä. Ehkä muutama ryhmäkin oli valinnut taukopaikakseen Cafe Torpanrannan meidän lisäksi.

Harmittavasti ulkona puhalsi Laajalahdelta raikas syystuuli, jossa auringon paisteesta huolimatta olisi lohikeitto kylmennyt ennen kuin olisimme päässeet pöydän ääreen. Turvallisempi vaihtoehto oli henkilökunnan varaama tila kahvilan sisällä. Vatsat täynnä suunnistimme bussiin ja pienen ylimääräisen lenkin kautta pääsimme oikealle tielle ja kohti seuraavaa eli viimeistä, mutta ei vähäisintä kohdetta Hvitträskiä kohti.

Kadut olivat Munkkiniemen alueella kapeita ja hyvin monet yksisuuntaisia, mutta kuljettajamme selviytyi niistä hienosti. Yritimme katsoa kuljettajan kanssa etukäteen, jos sopiva tie ulos Munkkiniemestä kulkisi Alvar Aallon ateljeen ja kotitalon ohi. Olisimme saaneet nähdä kaksi bonus kohdetta ohi ajaessamme. Kartassa näyttivät tiet olevan oikean suuntaisia kohteisiin nähden, mutta yllätyksiä tuli vastaan ja kuljettajamme joutui etsimään teitä ulos Munkkiniemestä. Lopulta kaikki päättyi hyvin ja me näimme bonuksina kapeita katuja ja hienoja omakotitaloja ja puistomaista, vanhaa Munkkiniemen ympäristöä. Ainakin minä luulen nähneeni myös Alvar Aallon ateljeen.

Seuraavaan kohteeseen ajaessamme, Munkkiniemestä ja valtavyyliltä päästyämme oli tien vieressä isot ruskeat, erittäin hienot opastetaulut Hvitträskiin jo aikaisessa vaiheessa. Opasteita seuraamalla päädyttiin helposti oikeaan, viimeiseen kohteeseemme, historialtaan, taiteeltaan ja erityisesti arkkitehtuuriltaan tapahtumarikkaaseen Hvitträskiin. Bussien pysähdyspaikkana oli entinen Hvitträskin tenniskenttä. Jo heti alussa oli siis ilmassa historian havinaa.

HVITTRÄSK

Kolme arkkitehtia Herman Gesellius (1874–1916), Armas Lindgren (1874–1929) sekä Eliel Saarinen (1873–1950) perustivat yhteisen arkkitehtitoimiston vuonna 1896 ja he saivat pian suunnittelutyön Suomen paviljongiksi Pariisin maailmannäyttelyyn. Paviljonki valmistui vuonna 1900 ajallaan ja sai hyvät arvostelut. Suomen paviljongin Iris-huone palkittiin, Akseli-Gallen-Kallelan suunnitteleman Liekki ryijyn kera kultamitalilla.

Pariisin maailmannäyttelyn maineen innoittamana kolmikolle tuli nopeasti suunnittelutyö linnamaisesta huvilarakennuksesta Villa Hvittorpista, Vitträsk järven maisemiin. Tilaajana oli maisteri R.E.Westerlund.

Oma tontti kolmelle arkkitehti kollegalle ja suunnittelun kohteelle Hvitträskille löytyi lähietäältä, Kirkkonummen Luoman kylästä, Vitträsk -järven rantajyrkänteeltä. Marievik-palsta ostettiin marraskuussa vuonna 1901. Järven rantamaisemiin syntyi 1900-luvun alussa huvilayhteisö, keskuksena Hvitträsk.

Matka Helsingistä Hvitträskiin kuljettiin siihen aikaan ensin junalla Luoman asemalle tai höyrylaivalla Luoman satamaan. Loppumatka taittui hevoscärryillä. Tuntuu siltä, että matkoja Helsinkiin ei tehty joka viikko sillä matkanteko vei aikaa junineen tai laivoineen ja hevoscärryineen.

Huvilan rakennukset rakennettiin vuosina 1901–1903. Ensimmäisenä valmistui Lilla villan, joka muistuttaa suomalaista pyöröhirsistä luhtiaittaa. Eliel Saarinen asui perheineen rakennuksen toisessa kerroksessa päärakennuksen rakentamisen aikana. Nykyisin Lilla villanissa sijaitsee ravintola. Ryhmämme ei päässyt tutustumaan kohteeseen, koska siellä oli remontti kesken.

Päärakennuksen valmistuessa vuonna 1903 sen eteläsiipeen muutti Eliel Saarinen Mathilda vaimonsa kanssa, hirsitornin hallitsemassa pohjoispäädyssä oli Armas Lindgrenin perheelleen suunnittelema asunto. Keskellä oli yksikerroksinen ateljee, joka toimi arkkitehtien yhteisenä työtilana vuosina 1905–1907. Kolmikon poikamies Herman Gesellius muutti Lilla villaniin.

Hvitträsk on arkkitehtuuriltaan kansallisromanttinen ja sitä pidetään suomalaisen art nouveau -kauden keskeisenä kokonaistaideteoksena, vaikka sen monet osat, esimerkiksi päärakennuksen seinien paanutus, punaisen tiilikaton ja savupiippujen muodot edustavat englantilaista ja amerikkalaista arkkitehtuuria. Suomalaisuudesta muistuttavat monet yksityiskohdat ja rakennusmateriaalit, kuten kivilohkareet, puu, hirsi, rauta, laatat ja rapattu tiilipinta. Värit ovat voimakkaita ja niitä suunnittelijat käyttivät reippaasti kansallisromantiikan tyyliin.

TAITEILIJÄELÄMÄÄ HVITTRÄSKISSÄ

Ihmissuhteissa kolmikon kesken syntyi myös melko pian draamaa. Saariset erosivat tammikuussa vuonna 1904 ja vaimo Mathilda vihittiin avioliittoon Herman Geselliuksen kanssa. Eliel Saarinen avioitui Geselliuksen sisaren Louise (Loja) Geselliuksen kanssa. Kumpikin pari vihittiin 6.3.1904. Tosin tästä ollaan eri lähteissä eri mieltä, tapahtuiko vihkiminen samassa paikassa vai ei. Päivä oli kuitenkin sama.

Armas Lindgren avioitui Irene Hellsténin kanssa vuonna 1898 ja he saivat kolme tytärtä. Lindgren panosti merkittävästi Hvitträskin suunnitteluun ja rakentamiseen, mutta perhe asui vain noin puolitoista vuotta Hvitträskin pohjoissiivessä. Lindgren perheineen muutti takaisin Helsinkiin vuoden 1905 alussa. Perheen elämästä Hvitträskissä tiedetään hyvin vähän, myöhemmistä vaiheista sitten enemmän. Geselliukset muuttivat rakennuksen pohjoispäätyyn, Lindgrenin perheen entiseen asuntoon, Lindgrenien muuton jälkeen.

Vuodet 1905–1916 Hvitträsk toimi Saaristen ja Geselliusten asuntona ja ateljeena. Tapahtuma päätti kolmikon yhteistyön ja arkkitehtitoimisto alkuperäisessä merkityksessään hajosi vuonna 1905. Miksi näin kävi? On otaksuttu, että arkkitehtuurikäsitusten muuttuminen johti tilanteeseen, että yhteistyö ei enää ollut mahdollista. Lisäksi Lindgrenillä oli opetustyötä Polyteknillisessä opistossa ja hän oli Taideteollisuuskeskuskoulun (nykyisen Taideteollisen korkeakoulun) taiteellinen johtaja vuodesta 1902 lähtien.

Herman Gesellius sairastui vuonna 1912 keuhkotautiin ja hän kävi hoidoissa ja oleskeli Keski-Euroopassa neljän vuoden aikana useaan otteeseen, menehtyen vaikeaan keuhkosairauteen vuonna 1916 vain 42-vuotiaana. Mathilda, Geselliuksen vaimo myi

osuutensa Hvitträskistä ja se siirtyi kokonaan Eliel Saarille. Mathilda Gesellius muutti Ranskaan. Hän menehtyi Bayonnessa, Lounais-Ranskassa 22. 4. vuonna 1921.

Pohjoissiipi tuhoutui tulipalossa 18.7.1922 ja Eliel Saarisen pojan Eero Saarisen suunnitelman toimesta, tehtiin pohjoissiiven uudisrakennus vuosina 1929–1936. Vuonna 1923 Eliel Saarinen perheineen muutti Yhdysvaltoihin ja Hvitträsk toimi sen jälkeen kesäasuntona. Ympärivuotisesti Hvitträskistä huolehtivat Johannes ja Rita Öhqvist.

Vuodesta 1949 vuoteen 1968 Hvitträsk oli Anelma ja Rainer Vuorion edustusasuntona. Pisimpään Hvitträskissä asuivat Saariset, ensin koko vuoden ja Yhdysvaltoihin muuton jälkeen kesäisin aina vuoteen 1949 saakka. Saariset möivät Hvitträskin Vuorioille kesällä 1949. Vuorioiden ajaututtua konkurssiin Hvitträsk siirtyi Kansallis-Osake-Pankin omistukseen vuonna 1968.

HVITTRÄSKIN TAIVAL MUSEOKSI

Gerda ja Salomo Vuorion säätiö osti Hvitträskin Kansallis-Osake-Pankilta ja irtaimisto huutokaupattiin vuonna 1969. Päärakennus kunnostettiin museoksi ja Lilla villan ravintolaksi, pohjoissiipi kunnostettiin majoitustiloiksi vuosien 1969–1971 aikana. Rakennuksissa tehtiin korjauksissa suuria tilamuutoksia. Eliel Saarisen asunnosta tehtiin museo ja ateljeesta näyttely- ja kokoustila. Suunnittelusta vastasivat sisustusarkkitehdit Marke-Niskala Luostarinen ja Lilla villanin suunnittelusta arkkitehtitoimisto Aino ja Pekka Laurila.

Yleisölle Hvitträsk avattiin vuonna 1971. Kymmenen vuotta myöhemmin vuonna 1981 Suomen valtio osti Hvitträskin ja museotoimintaa hoiti Opetusministeriön alainen Hvitträsk-säätiö.

Museo kunnostettiin korjaamalla vesikatot ja julkisivut, sisätilojen pinnat restauroitiin ja talotekniikka uusittiin arkkitehti Markku Norsin suunnitelmien mukaan, asiantuntijan roolissa toimi Museovirasto, vuosien 1996–2000 aikana.

Museon puutarhat restauroitiin maisema-arkkitehti Gretel Hemgårdin suunnitelmien mukaan vuosien 1997–1998 aikana. Puutarha on palautettu 1900-luvun alun asuun. Opastettua puutarhakierrosta meillä ei ollut. Minultakin jäi puutarhaan tutustuminen seuraavaan kertaan, päätalossa oli niin paljon mielenkiintoista katsottavaa.

Vuonna 2000 tammikuun 1. päivänä Hvitträsk siirtyi Museoviraston hallintaan. Pohjoissiipi kunnostettiin seminaari- ja kokoustilaksi vuonna 2002.

HVITTRÄSK-MUSEON SISUSTUKSELLISIA RATKAISUJA

Saarisen asuntoa ei voida ajoittaa tai palauttaa tietyn ajanjakson asuun, koska Saariset muuttivat kotinsa yksityiskohtia siellä asuessaan ja sisustivat uusia huoneita perheen kasvaessa. Parhaiten 1900-luvun tunnelma tulee esiin tuvassa ja ruokasalissa. Omistaja vaihdoksista huolimatta irtaimisto on hyvin säilynyt ja myöhemmin osa esineistäkin on hankittu takaisin.

Väliseiniä 1970-luvulta on poistettu ja myös levypinnoitukset. Seinät ja lattiat on palautettu mahdollisimman alkuperäisten kaltaisiksi, joitakin seiniä ja rakenteita on rakennettu uudelleen, alkuperäisen tilahahmotuksen mahdollistamiseksi.

Pohjoissiiven uudelleen rakentaminen on ollut monien toiveena, mutta nykyisin pohjoissiivellä on arvonsa, Eliel Saarisen pojan Eero Saarisen varhaisena ja harvinaisena suunnitelmana vanhassa kotimaassaan.

Hvitträskillä on omistuksessaan 16 hehtaaria maa-alueita ja niitä hoidetaan hyvin, jotta me museovierailijat myös voisimme nauttia kauniista puutarhoista ja jylhästä järvimaisemasta.

ETEINEN

Hvitträskin sisustus noudattaa kansallisromanttista linjaa. Ulko-ovi on massiivinen ja täynnä kansallisromanttisia koristeita. Katossa on näyttäviä palkkeja koristeineen, huonekalut ovat puisia, suuria ja koristeellisia, näyttävä pystypuuparketti peitti eteisen lattiaan.

Eteinen toimi Saaristen vieraiden vastaanotto tilana. Kaakeliuunissa loimusi tuli, joka toivotti vieraat tervetulleiksi. Takan takorautatyöt teki paikallinen kyläseppä Anton Hartman. Oppaamme kertoi, että uunin pylvään renkailla oli tärkeä osa talon juhlissa. Vieras sai olla juuri niin kauan mukana juhlissa, kuinka kauan hän pysyi renkaiden avulla pystyssä. Juhlilijan horjahtaessa lattialle oli nukkumaanmeno aika.

VANHA KEITTIÖ – NYKYISIN MUSEON LIPUNMYYNTITILA

Saaristen aikaan eteisestä ei ollut kulkureittiä nykyiseen lipunmyyntitilaan. Aikoinaan tila toimi keittiönä. Nykyisin Eliel Saarisen aikainen keittiö säilyttää salaisuutensa. Keittiöstä ei ole olemassa kuvia. Se tiedetään, että keittiöstä oli kulku suoraan ulos. Lisäksi osa keittiön kalusteista on uusittu Vuorion perheen aikana, heidän toiveidensa mukaisesti. Tarjoiluhuoneesta johti kapeat talousportaat ruokasaliin ja alas ruokakellariin ja Loja Saarisen työhuoneeseen. Keittäjän ja taloudenhoitajan huone sijaitsi keittiön ja ateljeen välissä.

LOJA SAARINEN

Käytän tilaisuuden esitellä erikseen ja tarkemmin yhden Hvitträskin keskeisistä henkilöistä. Tämä sen takia, että Hvitträskin vanhasta keittiöstä ei ole säilynyt kuvia, mutta kertomuksia kyllä ja alkuperäisiä astioita. Loja Saarinen pyöritti Hvitträskin ruokataloutta, raaka-aineiden hankintaa ja mm kuuluisia illallisia vankalla ammattitaidolla.

Loja Saarinen oli Pariisista valmistunut kuvanveistäjä ja tekstiilitaiteilija ja myös talouskoulun käynyt. Loja Saarinen myös sienesti, marjasti ja säilöi. Hän loihtii hienoja

illallisia tunnetuille ja arvotetuille vieraille. Hvitträskissä kalastettiin usein. Tiedetään, että Loja Saarisen lempikala oli kuha.

Osa talon ruuista oli aika tyypillisiä, osa taas ei. Tyypillisiä ruokia olivat kala, riista ja gratinoidut vihannekset.

Eliel Saarisen mieliruoka oli File Wellington. Hvitträskissä se valmistettiin niin, että kokonainen sisäfilee kuorutettiin maksapasteijalla ja hienoksi leikatuilla sienillä. Komeus käärittiin oikeaoppisesti voitaikinaan ja voideltiin munalla ja kypsennettiin uunissa.

Alkuruokana oli ehkä silli ruisleipä, joka tarjottiin Saaristen aikaan aina snapsin kera.

Talossa oli myös jääkaappi, joka toimi puukaapin sisällä olevan lyijysisuksen ja jäälohkareiden avulla. Talvella Vitträskin järvestä hakattiin jäälohkareita, joita pidettiin kesällä jäisinä sahanpuruissa ja jäälohkareita siirrettiin tarvittaessa aina jääkaappiin. Lattialla piti olla valuvaa vettä varten kuppi.

Samaa jääkaapista valuvaa vettä olen joutunut tänä kesänä imeyttämään Turun Sanomiin kotonani, vaikka keittiössäni on moderni jääkaappi. Muistaa pitää vaan se, että haihdutusputki pitää olla aina vapaana, muuten lattialla on "Hiljaa virtaava Don". Ei ole paljon kylmäkoneet muuttuneet 1900-luvun alkupuolelta – vettä saa aina varoa.

Loja Saarisenella oli apuna keittäjä ja muutama apulainen, mutta paljon hän teki myös itse. Keittiöpuutarha oli olemassa ja marjat ja sienet haettiin lähimetsästä.

Loja Saarisen jälkipolville jääneessä ja hänen laatimassaan piirroksessa, on kuvattu ulkona sijaitsevan suuren pyöreän pöydän illallisvieraiden istumajärjestys, jossa Aino Sibelius on istutettu isännän viereen. Vieraita on yhteensä 23 kappaletta pyöreän pöydän ääressä. Vieraanvaraisessa Hvitträskissä vieraili paljon väkeä, kuten Jean Sibelius vaimoineen ja Akseli Gallen-Kallela olivat vakiovieraita. Vieraina on ollut myös venäläinen kirjailija Maxim Gorki ja itävaltalainen säveltäjä Gustav Mahler.

Löysin mielenkiintoisen tiedon, että Loja Saarisen mustikkapiirakkaa syödään edelleen Yhdysvalloissa Saaristen jälkeläisten keskuudessa Jouluisin. Valitettavasti Loja Saarisen reseptistä ei ole jäänyt tietoa, mutta se tiedetään, että mustikkapiirakka oli tehty murotaikinaan. Loja Saarinen teki myös omenapiirakkaa samalla tvistillä kuin mustikkapiirakkaa. Omena raastettiin murepohjan päälle.

TUPA

Hallimainen tupa oli Saaristen aikaan kodin sydän. Alkuperäinen kaluste, ihan ensimmäisiä huonekaluja, yläkertaan johtavien portaiden juurella, oli korituoli. Hankittuaan varallisuutta lisää, Eliel Saarinen suunnitteli vuosina 1905–1906 tammikaluston. Kalustoon kuului kolme tuolia, pöytä, kirjakaappi, kaappikello, karttapallon jalustoineen, peilipöytä ja Liekkiryijyn penkki.

Tuvan kalustus, paljaat hirsiseinät, sininen seinä, vihreä ovi, tiilenpunainen uuni ja Liekkiryijyn väritys tuovat tilaan art nouveau-piirteitä ja edustavat uutta modernia kansallisromanttista tyyliä.

Akseli Gallen-Kallelan Hvitträskiin suunnittelema penkkiryijy ”Liekki” on taiteilijan lahja Eliel Saarille ja tämä alkuperäinen penkkiryijy on sijoitettuna Suomen kansallismuseon kokoelmiin. Nykyisin Hvitträskissä on Suomen Käsityön Ystävien vuonna 1986 kutoma kopio Saarille lahjoitetusta ryijystä.

Loja Saarinen suunnitteli tupaan puisen kattokruunun. Siinä oli 24 kynttilää tuomaan onnea taloon, vuorokauden jokaiselle tunnille omansa. Hvitträskin alakertaan tuli sähkö jo vuonna 1911, ja 1920-luvulla myös osa yläkerran huoneista sai sähkövalot.

RUOKASALI

Ruokasalin kaari-ikkunat, lasimaalaukset ja maalauksilla koristellut holvikaaret tuovat tilaan keskiaikaisen tunnelman. Kattojen ja seinien freskokoristelu todennäköisesti on taiteilija Väinö Blomstedtin maalaamia. Hän asui Hvitträskin naapurissa. Aitaukset erottavat oleskelu- ja ruokailupuolet.

Seurustelunurkkauksen ensimmäinen penkkiryijy korvattiin vuonna 1914. Saarinen suunnitteli tilalle Hvitträskin, elämää ja asukkaita kuvaavan ryijyn. Kuvat esittivät Loja Saarista kukkineen, Pipsaa prinsessana ja Eeroa eläinystäviensä parissa. Ruokasalissa oli alun perin pinnaselustaiset tuolit ja orsipöytä, mutta nykyisin ruokailupuolella on tamminen, reliefikoristeinen kalusto vuodelta 1918. Tuolien selkämyksissä on koristeena Hvitträskin pienen huvilan, Lilla villanin torni.

Ruokasalin pöydän takana on mielenkiintoinen lasimaalaus ”Kilpakosijat”. Jälkipolvet ovat antaneet nimen lasimaalaukselle. Teoksen on suunnitellut vuosina 1904–1905 taiteilija Olga Gummerus-Ehrström. Teoksen sanotaan kertovan romanttisesta tapahtumasarjasta, josta kerroin ensimmäisessä Hvitträsk-otsikoidussa kappaleessa. Arkkitehti kollegat erosivat ja rakastuivat, toinen kollegansa vaimoon ja toinen kollegansa siskoon. Lasimaalauksessa uskotaan olevan keskelle kuvattuna Mathilda ja reunoilla Eliel Saarinen vasemmalla ja oikealla puolella Herman Gesellius.

Ruokasali toimi myös perheen musiikkihuoneena. Molemmat vanhemmat Eliel ja Loja Saarinen olivat musikaalisia. Musiikilla oli suuri merkitys heidän seuraelämässään. Heidän ystäviinsä kuului aikansa suuria suomalaisia musiikkivaikuttajia, kuten Jean Sibelius ja Robert Kajanus. Ruokasalissa oli erinomainen akustiikka, holvi saivat musiikin soimaan kauniisti ja tila oli erinomainen musiikin kuunteluun.

KUKKAHUONE

Loja Saarinen oli suuri kukkien ystävä. Kukkahuoneessa kasvatettiin orkideoita, kliivioita, muratteja ja pelargonioita. Huone on valoisa ja poikkeaa eteisen, tuvan ja ruokasalin tyylistä ja värityksestä.

Koska kukkahuoneeseen paistoi aamuaurinko, siellä syötiin usein myös aamiaista. Luultavasti aamiaiseksi syötiin puuroa voisilmän kanssa.

Aluksi huoneessa ei ollut kalusteita, ainoastaan pari korituolia ja muutama kukkateline. Saarinen suunnitteli huoneeseen 1910-luvulla valkoisen kaluston. Kalusteissa oli hienot yksityiskohdat. Huoneessa on ollut myös kaakeliuuni, mutta Saarinen poistatti sen 1920-luvulla.

MAKUuhuONE

Makuuhuoneen kampauspöytä ja tuolit ja luultavasti myös yöpöydät ovat vuosilta 1902–1903. Luultavasti ne ovat olleet jo Saaristen edellisessä kodissa Helsingissä. Kaluston koristelu noudattaa suomalaista art nouveauta, kasviornamentiikka- koristeluineen. Makuuhuoneen sisustukseen tuli muutoksia 1910-luvulla, kun vanhojen sänkyjen tilalle tuli kaarevapäätyinen parivuode ja seinustalle yläosastaan kaareva vaatekaappi. Kun kalustukseen tuli valkoiset kalusteet, vanhat kalusteet maalattiin samalla värillä.

Makuuhuoneen tapetti on uusittu vanhan värityksen mukaisesti vihreäksi. Lattiamateriaali on linoleumi ja ikkunoissa on Suomen Käsityön Ystävien valmistamat verhot.

Seinällä oleva Saarisen maalaama öljyvärimaalaus vaimostaan Loja Saarisesta. Teos on hankittu takaisin Hvitträskiin vuonna 2001.

Makuuhuone näytti valoisalta ja houkuttevalta.

KYLPYHUONE

Kylpyhuonetta käytti vain isäntäväki. Lapsilla, vierailta ja palvelusväellä oli tiloissaan pesukommuutti eli pesukaappi pesuvateineen, niin kuin me näimme Saaristen tyttären Pipsan Ruusuhuoneessa. Kylpyhuoneessa on ollut lattiaan upotettu amme, mutta nykyinen amme on 1950-luvulta. Vitriinikaapit ja pesualtaat ovat Saarisen suunnittelemat. Ikkunasyvennyksissä oli lavuaareja kaksin kappalein hanoineen. Hieno yksityiskohta.

Vesi saniteettitiloihin ja keittiöön tuli päärakennuksen ullakolla olevasta vesisäiliöstä. Vesi pumpattiin 1910-luvulla öljymoottorilla käyvällä pumpulla Vitträsk järvestä. Kylpyhuoneessa oli oma vedenlämmitin. Katossa näkyi olevan myös suihku. Onko se vasta 1950-luvulta vai alkuperäinen, siitä en saanut selvää?

LASTEN MAKUuhuONE

Lasten oleskelutilat ovat olleet yhtä tärkeitä Eliel Saariselle, kuin muutkin talon tilat. Lasten makuuhuoneeseen Eliel Saarinen on suunnitellut aivan ihastuttavat valkoiset kalusteet. Alkuperäiset kaksi pinnasänkyä ja kahdet Saarisen tuolisuunnittelulle tyypilliset pienet

nojatuolit. Lasten makuuhuoneen kalustus on vain osittain selvillä. Huoneessa oli myös Pipsa Saarisen rottinkinen nukenvaunu. Makuuhuoneen ikkuna suurennettiin vuoden 1950-luvun korjauksissa. Huoneessa on kaakeliuuni. Kaakelit on Wilhelm Andsténin kaakelitehtaan tuotantoa ja uunin luukun kuparipakotustyö on Eric O.W.Ehströmin valmistama.

LASTEN LEIKKIHUONE

Alun perin tämä tila on ollut yhteydessä ateljeehen. Tila oli siihen aikaan piirtäjien käytössä. Saarisen tyttären Pipsan synnyttyä vuonna 1905 yhteys suljettiin, poistamalla portaat ja samalla avattiin yhteys lasten makuuhuoneeseen. Tila sisustettiin leikkihuoneeksi vuosien 1908–1909 aikana. Eliel Saarisen poika Eero Saarinen syntyi vuonna 1910.

Alkuperäinen sininen kaakeliuuni purettiin 1950-luvulla ja uusi keltainen kopio syntyi vuosien 1968–1970 aikana. Koristelu on todennäköisesti rekonstruktio alkuperäisestä, taidemaalari Väinö Blomstedtin suunnittelema koristelusta.

Leikkihuoneessa on Eliel Saarisen suunnittelemat pienet, lasten kokoon sopivat kevyet tuolit ja pöytä. Huoneessa on myös Eliel Saariseen suunnittelema penkkiryijy, jonka hän tilasi Suomen käsityön ystäviltä vuonna 1908. Tämä tekstiili on ainoa talossa oleva alkuperäinen tekstiili. Oleskeluryhmän yläpuolella on Olga Cummerus-Ehrströmin tekemän lasimaalauksen luonnos. Varsinainen lasimaalaus ”Kilpakosijat” on ruokasalissa.

Kaapit, hyllyköt, paneeli ja penkki on tehty vanhan mallin mukaan 1980-luvulla Heinolan-instituutissa. Katto- ja pylväsorgamentit ovat luultavasti vuosilta 1908–1909.

Leikkihuone täytti kaikki sen ajan vaatimukset. Värit olivat vaaleat, helposti puhdistettavat ja leikkutilaa oli paljon. Lisäksi huoneen kalustukseen kuului sermi, joka oli yläosastaan koristeltu lapsia ja hoitajia kuvaavin maalauksin. Huoneen sisustuksessa kerrotaan olevan skotlantilaisen arkkitehdin muotokielen vaikutusta, värityksessä, rakenteissa ja hillityssä koristelussa.

PIPSAN JA VAARIN HUONEET

Eliel Saarisen tytär Pipsa syntyi vuonna 1905, kun hän varttui, hänelle piti saada oma huone. Huonetta kutsutaan Ruusuhuoneeksi ja nimi tulee seiniä peittävästä ruusutapetista, joka on alkuperäinen. Lisäksi Eliel Saarisen isä kirkkoherra Juho Saarinen (1846–1920) asui Hvitträskissä elämänsä loppuvuodet ja tarvitsi myös oman huoneen. Näin ollen yksi suuri huone yläkerrasta jaettiin kahteen osaan ja näin saatiin Pipsalle ja Juho vaarille omat huoneet.

Saarinen suunnitteli huoneen kalustuksen 1910-luvulla. Pipsan huoneen kalusteisiin kuului oleskeluryhmän pöytä, sohva, neljä tuolia, yöpöytä ja pesukommuutti eli pesukaappi peileineen. Alkuperäinen pesukaappi on valitettavasti hävinnyt ja nykyinen on valokuvien perusteella tehty kopio. Sänky oli kiinteä, ajalle tyyppillisesti verhoilla eristetty syvennys.

Huoneen tapetti on tosiaan alkuperäinen ruusukuviainen kangastapetti ja sitä on täydennetty kopioidulla ruusutapetilla.

Vaarin huone sijaitsi läntisen pään ullakkohuoneessa. Huoneen alkuperäinen kalustus on hämärän peitossa.

Nykyinen sisustus ilme edustaa vuosina 1969–1971 tehdyn restauroinnin ideoita. Nukkumistila on saman kaltainen syvennys, kuten Ruusuhuoneessa. Kalustusta täydennettiin ajan henkeen sopivilla huonekaluilla. Seinille laitettiin kangastapetit. Sisustussuunnittelijana toimi Marke Niskala-Luostarinen. Huoneessa on myös kaakeliuuni, joka on alkuperäinen.

PIIRTÄJIEN HUONE

Rakennuksessa ylimpänä sijaitsee vinttikamari, joka toimi sekä piirtäjien että talousapulaisten huoneena. Ajoittain Hvitträskissä asui piirtäjiä avustamassa arkkitehti kolmikkoa erilaisissa projekteissa. Ainakin TYKS senioreille sukunimenä on tuttu arkkitehti Otto-livari Meurman. Hän on asunut Hvitträskin vinttihuoneessa työskennellessään siellä vuosina 1914–1915.

Kalustuksesta ei tiedetä, mutta seinien väritys ja koristelu ovat 1910-luvulta. Jyrkät talousportaot johtavat ullakkohuoneeseen ja ne on rakennettu Vuorion perheen aikana vuosina 1955–1958.

KIRJASTO

Alun perin kirjastohuone oli arkkitehtien rentoutumiseen tarkoitettu biljardihuone. Ateljee jaettiin väliseinillä kahden arkkitehdin, Eliel Saarisen ja Herman Geselliuksen kesken työtiloiksi, kolmikon yhteisen arkkitehtitoimiston lopetettua toimintansa. Saarisen toimiston työtilat kävivät ajan mittaan ahtaiksi ja piirustuspöytiä ilmestyi myös biljardihuoneen puolelle. Biljardipöytä sai uuden oman tilansa ateljeen etuosasta. Näin Saarinen sai enemmän työskentelytilaa.

Herman Geselliuksen menehtyessä keuhkotautiin vuonna 1916, väliseinä purettiin ja koko tila siirtyi Saarisen käyttöön. Tuvasta Saarinen siirsi vuonna 1907 suunnittelemansa kirjoituspöydän ja tuolin kirjastoon.

Kirjastossa piti tietenkin olla kirjahyllyt ja ne rakennettiin kolmelle seinälle. Kirjoista noin viidesosa on Saarisen ajoilta, osa on Vuorion perheen aikaisia kirjoja ja loput myöhemmin museolle lahjoituksina saatuja. Vilkaisin hiukan kirjahyllyjä ja huomasin kirjallisuuden olevan kattavasti ruotsin- tai englanninkielistä.

Kirjaston takkanurkkauksessa oli suuret Saarisen ja Geselliuksen aikaan kuviolliset, unkarilaiset tyynyt sohvilla. Työpäivät oli pitkiä ja taukoja oli pakko pitää. Tauoilla nautittiin, takkatulen loimutessa, Loja Saarisen valmistaamia herkullisia voileipiä ja unkarilaista viiniä.

Kirjasto toimi myös arvokkaana herrain- ja vastaanottotilana. Kirjastoa käytettiin myös neuvottelutilana. Eristyksenä ateljeessa käytössä oli paksut verkaverhot.

Alkuperäinen keltainen takka siirrettiin 1950-luvulla ateljeen toiseen päähän sohvasyvennykseen. Kirjaston takka on Arabian valmistama vuosien 1969–1971 aikana ja se on siis kopio alkuperäisestä takasta.

ATELJEE

Ateljee oli vuosina 1903–1905 arkkitehti kolmikön yhteinen arkkitehtitoimiston tila aina vuoteen 1905, jolloin virallinen toiminta loppui. Saarinen ja Gesellius jatkoivat työskentelyä ateljeessa pari vuotta melko suuren avustajakunnan kanssa. Työn alla oli suuria työllistäviä hankkeita kuten Helsingin ja Viipurin rautatieasemien suunnittelu. Yhteistyön loputtua vuonna 1907, ateljee jaettiin kahteen osaan väliseinällä vuonna 1908. Tämän jälkeen koko Hvitträsk oli Saarisen omistuksessa ja ateljee oli Saarisen toimiston käytössä. Gesellius sairastui vuonna 1912 ja hän eli sen jälkeen syrjään vetäytyneenä. Geselliuksen kuoleman jälkeen ateljeen väliseinä purettiin.

Ateljee oli ainakin minulle, kuin raikas tuulahdus useiden tumman puhuvien, kansallisromanttisen tyylin mukaisesti sisustettujen huoneiden jälkeen. Ateljeen väritys oli vielä 1910-luvun alussa valokuvissa tummahko, mutta suuret kattoikkunat ovat antaneet valoa tilaan. Katosta riippui 1900-luvun alussa kaksi kaasuhehkulamppua. Ne oli sijoitettu suurten piirustuspöytien päälle. Kaasuhehkulamppuja en huomannut enää olevan katossa. Kalusteista piirustuskaappi on alkuperäisen kaltainen. Alkuperäisiä huonekaluja ovat Riika tuolit.

Lattiamateriaali oli jo 1860-luvulla kehitettyä linoleumia. Se on poistettu kuitenkin 1950-luvulla. Saarinen käytti linoleumia julkisten rakennuksien suunnitelmissaan ja myös kotonaan. Linoleumi taitaa olla vieläkin käytössä oleva materiaali.

Ateljeen takaseinällä on Saaristen unkarilaisen taiteilijan ja arkkitehdin Gésa Marótin kipsireliefi. Hän vieraili usein Saarisilla vaimonsa ja tyttärensä kanssa vuoden 1916 jälkeen. Kipsireliefi on nimeltään ”Ylösousemuksen enkeli”. Teos on suurikokoinen ja se antaa yllättävästi valoa ateljee tilaan. Huoneen toisessa päässä olevasta kirjastosta puuttuu mm biljardipöytä. Pöytä oli vielä 1910-luvun alussa kirjastohuoneessa. Tilanteesta, jossa Frans Nyberg ja Eliel Saarinen pelaavat biljardia, on olemassa kuva. Huonetta kutsuttiin jossakin vaiheessa myös biljardihuoneeksi. Kirjaston toisessa reunassa on takka ja sohvut molemmin puolin.

LOUISE (LOJA) JA ELIAS SAARISEN JA HERMAN GESELLIUKSEN HAUTA

Halusin vielä päivän päätteeksi käydä haudalla, joka on hyvin arkkitehdeille ja taiteilijoille sopiva. Haudalle johtaa kivinen, osaksi jyrkkäkin kapea polku ja pienen aukion keskellä on

pyöreä kivinen laatta ja takana suuri luonnon kivi. Laatassa lukee kolmella kielellä, suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi.

TYÖ ON AVAIN IHMISHENGEN LUOVAAN KEHITYKSEEN

Voiko sen enää paremmin sanoa

Lähteinä olen käyttänyt:

Jouni Marjamäen kirjoittamaa HVITTRÄSK opaskirjaa.

Heimo Kumlanderin laatimaa opasta retkestämme.

Gyllenbergin oppaan Kiiran kertomaa Ane Gyllenbergin kotimuseosta.

Internetistä löytämiäni kertomuksia.

Hvitträskin oppaamme Millan kertomaa museon historiasta.

Omia havaintojani museokierrokselta.

TULEVAISUUTTA

Ensi kesänä pitänee mennä ne monet Hvitträskin puutarhat tarkastelemaan, jotka jäivät pihapiirissä katsomatta. Pitää pistää silmät kiinni ja istua puutarhaan. Ehkä silloin Loja Saarinen kutsuu lounaalle Etelä puutarhaan ja tarjoilee kuhaa, sillä se on myös kertomuksen kirjoittajan mieli kala. Mustikkapiirakkakaan ei olisi pahitteeksi.

Hvitträsk on upea paikka ja se on säilynyt hyvin alkuperäisenä, kertoen meille menneestä maailmasta, elämästä ja arkkitehtien työskentelystä rauhallisessa maalaisympäristössä. Melkein pystyi näkemään Mathilda Geselliuksen (ent. Saarinen) istuvan puutarhatuolissa pitkässä mekossaan, pitsisissä puffihihoissaan, suuri ajan mukainen hattu päässään, nauttimassa iltapäiväauringon lämmöstä ja haaveilemasta muuttamisesta Ranskaan.

Toivottavasti retkikertomus tarkentaa muistikuvianne molemmista museoista, joissa saimme vieraila. En liittänyt kertomukseen kuvia, monet kuvasivat itse, internetistä löytyy kattava määrä kuvia ja Hvitträsk opaskirja on hyvä hankinta, jos haluaa täydentää tietojaan ja katsella kuvia kirjasta.

Kiitos taas retken järjestäjille.

Tarja Lehto